

SEC VIII.	Biochemické deje
SEC VIII. 1	Redoxné deje v živých sústavách

Cieľové požiadavky

Obsahový štandard: Katabolický dej. Anabolický dej. Endergonický dej, exergonický dej. Makroergická väzba. Glykolýza, β -oxidácia, citrátový cyklus, dýchací reťazec. Replikácia, transkripcia, translácia

Výkonový štandard:

- Porovnať premenu látok v neživých a živých sústavách.
- Vysvetliť význam jednotlivých biochemických dejov (katabolické, anabolické, amfibolické), vymenovať konkrétne príklady.
- Lokalizovať priebeh citrátového cyklu, dýchacieho reťazca, glykolýzy, β – oxidácie mastných kyselín, replikácie, transkripcie a translácie v bunke.
- Vysvetliť priebeh glykolýzy (po vznik kyseliny pyrohroznovej podľa predloženej schémy).
- Vysvetliť podstatu alkoholového a mliečneho kvasenia.
- Vysvetliť vzťah medzi glykolýzou, citrátovým cyklom a dýchacím reťazcom.
- Vysvetliť vznik a funkciu ATP v energetickom metabolizme bunky.
- Vysvetliť prepojenie β – oxidácie mastných kyselín a citrátového cyklu.
- Porovnať glykolýzu a Lypenovu špirálu z hľadiska energie.
- Opísať podstatu a vzťah medzi svetelnou a tmavou fázou fotosyntézy.
- Vysvetliť podstatu a význam replikácie, syntéza DNA.
- Vysvetliť súvislosti medzi štruktúrou nukleových a syntézou bielkovín.
- Opísať biochemické deje z hľadiska energetickej bilancie.

Látkový metabolizmus

- súbor všetkých biochemických procesov prebiehajúcich v živých organizmoch, zahrňujúci tok energie a látok
- reakcie v živých sústavách potrebné na získavanie energie a tvorbu energeticky významných látok
- chemické reakcie bezprostredne na seba nadväzujú (produkt reakcie sa stáva substrátom nasledujúcej reakcie)- **metabolické dráhy**

Typy metabolických dráh

I. Katabolické (rozkladné, disimilačné)	II. Anabolické (syntetické, asimilačné)	III. Amfibolické (rozkladno-syntetické)
<ul style="list-style-type: none"> • zo zložitých substrátov vznikajú jednoduchšie produkty • exergonické deje • väčšinou oxidácia (dehydrogenácia) substrátu 	<ul style="list-style-type: none"> • z jednoduchých substrátov sa tvoria zložité produkty • endergonické deje • redukcia (hydrogenácia) substrátu 	<ul style="list-style-type: none"> • dochádza k čiastočnej štruktúrnej zmene substrátov • anabolicko- katabolický charakter
<i>napr. β- oxidácia</i>	<i>napr. fotosyntéza</i>	<i>napr. transaminácia, citrátový cyklus</i>

Redoxné reakcie živých organizmoch

- Prenos atómov vodíka alebo elektrónov v prítomnosti koenzýmov

I. oxidácia		II. redukcia
dehydrogenácia (<i>odovzdávanie atómov vodíka, elektrónov</i>)		hydrogenácia (<i>prijímanie atómov vodíka, elektrónov</i>)
A. anaeróbna	B. aeróbna	
Oxidácia bez prítomnosti kyslíka	Oxidácia za prítomnosti kyslíka	

Oxidoreduktázy

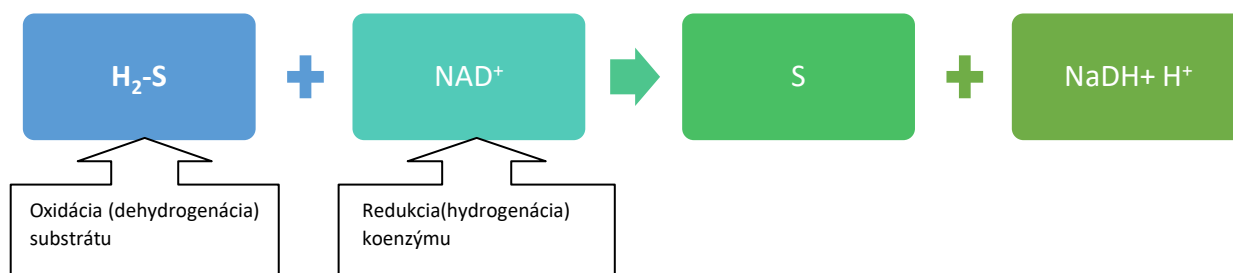
- enzýmy potrebné pre metabolické procesy
- na aktívne miesto majú naviazané **koenzýmy**, ktoré sa naviazaním H^+ počas reakcií redukujú a následne oxidujú (*prenos elektrónov alebo H^+*)

Typy koenzýmov oxidoreduktáz a ich formy

	názov	oxidovaná forma (oxidovadlá v katabolizmoch)	redukovaná forma (redukovadlá v anabolizmoch)
NAD	nikotínamidadenín dinukleotid	NAD^+	$NADH + H^+$
NADP	nikotínamidadenín dinukleotidfosfát	$NADP^+$	$NADPH + H^+$
FAD	flavínadenín dinukleotid	FAD	$FADH_2$

Biologická oxidácia sa začína oxidáciou substrátu (*odtrhnutie atómov vodíka*) ako akceptor slúžia oxidované formy koenzýmov

substrát + oxidovaná forma koenzýmu $\rightarrow$ substrát + redukovaná forma koenzýmu

Porovnanie priebehu redoxnej reakcie

1. V neživých sústavách	2. V živých sústavách
<ul style="list-style-type: none"> • Priama redukcia- pomocou redukujúcich látok alebo vodíkom • Vratná oxidácia- silnými oxidačnými činidlami 	<ul style="list-style-type: none"> • pomocou enzýmu alkoholdehydrogenázy a prenášača atómov vodíka NAD^+

Energetika biochemických reakcií v živých sústavách

- biochemické reakcie majú **energetický efekt** (*energia nevzniká ani nezaniká, iba mení formu*)
- v porovnaní s neživou sústavou sa vnútorná energia nemení na reakčné teplo, ale na voľnú energiu
- prenos voľnej energie zabezpečujú makroergické zlúčeniny

Voľná (Gibsonová) energia (ΔG)- vyjadruje samovoľnosť priebehu chemického deja pri konštantnom tlaku a teplote, vyjadruje veľkosť hnacej sily procesu, [kJ/mol]

Entropia (ΔS)- miera neusporiadanosti systému

Typy reakcií z energetického hľadiska

A.Exergonické	B.Endergonické
katabolické dráhy spojené s oxidáciou substrátu	anabolické dráhy spojené s redukciami substrátu
Samovoľné deje	Nesamovoľné deje
Voľná energia sa uvoľňuje	Voľná energia sa spotrebuje
$\Delta G < 0$	$\Delta G > 0$
<i>obsah energie východiskových látok > energia produktov</i>	<i>obsah voľnej energie produktov > energia východiskových látok</i>
<i>Rastie entropia</i>	<i>Klesá entropia</i>

- **Amfibolické dráhy** spojené s malým prenosom energie
- Reakcie na seba nadväzujú- energiou uvoľnenú pri exergonickom deji (tvorbou makroergických väzieb) a organizmus využije na endergonický proces (štiepením makroergických väzieb)
- **Všetky prírodné deje smerujú k stavu s maximálnou neusporiadanosťou a minimálnou energiou**

Makroergické zlúčeniny

- Zlúčeniny obsahujúce jednu alebo viac **makroergických väzieb**
- Rozpadom makroergickej väzby sa naraz uvoľní veľké množstvo energie (*vznik produktu s nižšou vnútornou energiou*)
- Nepriame prenášače (*uchovávače*) energie medzi endergonickými a exergonickými reakciami (*katabolizmami a anabolizmami*)
- napr. tioestery **AcetylCoA**, estery **H₃PO₄**, **ATP**, **GTP**

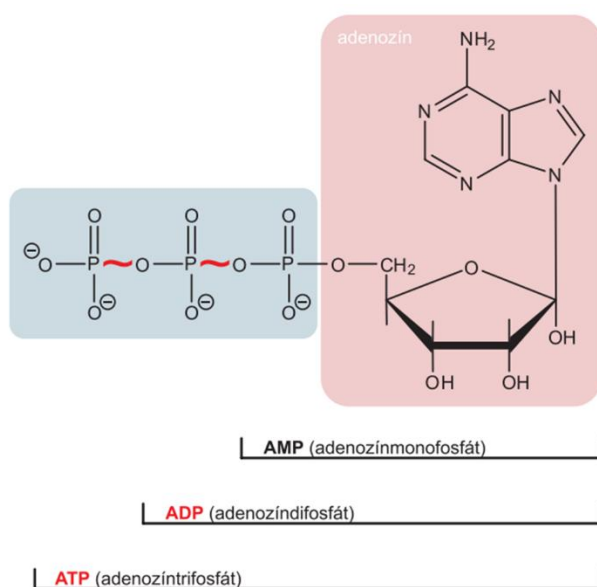
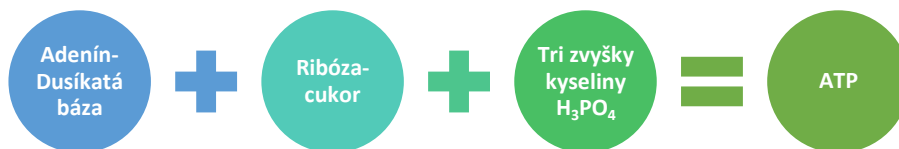
ATP (adenozíntrifosfát, kyselina adenozíntrifosforečná)

- makroergická zlúčenina, ktorá je univerzálnym prenášačom energie (*energia sa využije na endergonické reakcie v bunke, svalovú prácu, teplo, svetlo, elektrickú energiu*)
- V bunke sa udržiava jej konštantné množstvo (*tvorba prebieha nepretržite, nemožný prenos medzi bunkami, neukladá sa do zásoby*)
- tvorí sa v mitochondriách

Tvorba ATP

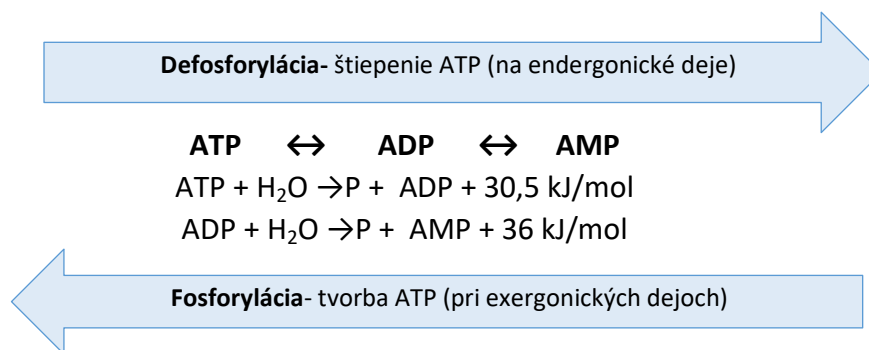
A. priamo	B. nepriamo
Hydrolytickým štiepením iných makroergických zlúčenín (<i>napr. GTP v citrátovom cykle</i>)	Oxidáciou látok napr. v dýchacom(koncovom) reťazci z redukovaných koenzýmov

Zloženie ATP

Makroergická fosfátová väzba

- typ kovalentnej väzby (*označenie vlnkou*)
- Na vytvorenie je potrebné veľké množstvo energie - **fosforylácia**
- Viazaná energia sa uvoľní hydrolytickým štiepením ($30,5 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$)- **defosforylácia**

Zdroj schémy ATP: KMEŤOVÁ, J., SKORŠEPA, M., VYDROVÁ, Mária.: *Chémia pre 3.ročník gymnázia so štvorročným štúdiom a 7.ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2011. 91s. ISBN 978-80-8115-042-5